

Kje domujemo in kaj vemo o našem domovanju!

Zgodba o Melju

Melje, domovanje mariborskega Združenja veteranov vojne za Slovenijo, v nekdanji Meljski vojašnici, ki nam ga je dalo v uporabo MORS (Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije). Malokdo pozna zgodovino te nekdanje vojašnice in sploh zgodovino Melja, nekdanj Melnich-a, obrobnege predela Maribora, kjer se je odvijala skoraj vsa zgodovina Maribora v zadnjih 150 letih ali pa so se zgodili ključni dogodki, ki so usodno zaznamovali naše mesto.

Na obrobjih izven urbanih naselij so običajno postavljali prve industrijske obrate. Za Melje velja, kot za večino srednjeveških mest, da so bili tu predvsem mlinci, saj je deroča reka Drava nudila veliko priložnosti za to dejavnost. Po izumu parnega stroja, so se mlinci preselili na kopno in tudi v Melju so nastali prvi mlinci na parni pogon. S prvimi industrijskimi obrati so nastala tudi preprosta delavska naselja, ki so dajala pečat Melju do današnjih dni. Kjer je delavsko življenje, nastajajo tudi gostilne in ena takih najstarejših je bila znamenita gostilna »Pri veselem kmetu«, prav blizu železniške postaje, na robu Melja.

Po delitvi države na Avstrijo in Ogrsko, so v letu 1868 za potrebe notranjega miru ter nadzora nad mejo pričeli po odloku Franca Jožefa ponovno ustanavljati brambovske enote, tako imenovane domobranske enote. V tem letu je eden od najbolj prepoznavnih Mariborskih županov Tapeiner v Melju odkupil parni mlin katerega so preuredili v vojašnico ter vanj namestili brambovski bataljon 19. Landwehr Infanterie Regimenta nr. 19. Nekdanji mlin je bil osnova za bodočo Meljsko vojašnico, ki so jo dogradili do leta 1901, ko je tudi bataljon 19. LIR prerasel v 26. Landwehr Infanterie Regiment, ki je ostal pod to oznako do leta 1917, ko so ga spremenili v 26. Regiment redne K&K armade. V času nastajanja Meljske vojašnice so prihajali v Melje oficirji in podoficirji iz vseh predelov Avstroogrske monarhije, ki so se shajali v bližnji gostilni Pri veselem kmetu.

Prav v tem času je domoval v Melju tudi velik fizik, takrat še študent v Gradcu, Nikola Tesla, ki je kar nekaj časa preživel v Mariboru kot mehanik v Francovem mlinu (danes Mlin testenine), prav tako je tudi on zahajal in se družil ter kvartopil z oficirji v prav v isti gostilni. Povsod, kjer je pustil ta genij najmanjše

sledi, se ga s ponosom spominjajo, le v Mariboru, kjer je pusti del svoje mladosti je ostal skoraj pozabljen!

V regimentu so bili v različnih časih njegovega obstoja večinoma Slovenci (po Švajncerju). Nemški podatki sicer navajajo, da je moštvo bilo v glavnem nemškega porekla. Kljub vsemu je ta enota v sicer spremenjeni sestavi, odigrala odločilno vlogo pri zgodovinskih dogodkih v Mariboru prvega novembra 1918. leta, ko je major Maister prevzel oblast v mestu. Sicer je veljal 26.domobranski polk, za eno od zanesljivejših enot Avstroogrske armade, saj je pri preboju italijanske fronte pri Bovcu v septembru 1917, leta imel ključno vlogo. Bovčani so mu postavili pred nekaj leti za junaštvo pri preboju spominsko obeležje. S tem polkom je tesno povezana zgodovina Maribora, ki se je odvijala prav v prelomnem času novembra 1918 in sam Rudolf Maister.

Major Rudolf Maister, je služboval v tem času v Mariboru kot poveljnik Ergänzungsbezirkskommando, urada , ki je vodil vpoklice k vojakom, je bil kot poveljnik pomembne vojaške institucije vedno vabljen na sestanke komande mesta oziroma posameznih enot, ki so imele svoj domicil v mestu. Na zadnjem sestanku prvega novembra 1918, ko je polkovnik Holik zbral vse štabne oficirje od majorja navzgor, kjer so visoki častniki razpravljali o zavarovanju mesta, ko se je ogromna množica vojakov s fronte vračala mimo Maribora na svoje domove, je nastopil major Maister, kjer je dal štabu tega polka ultimatum, da preide polk v roke novoustanovljene države SHS - Slovencev, Hrvatov in Srbov .

Ko je polkovnik Holik prebral 12 točk, kako ravnati potem, ko je nemška občina razglasila Spodnje Štajersko ter Maribor za del nove republike nemške Avstrije, je major Maister vstal in z gromkim glasom izjavil.

»Ne priznam nikakršnih točk. Mesto Maribor proglašam za jugoslovansko posest in prevzemam v imenu svoje vlade poveljstvo nad mestom in čez celo Spodnje Štajersko. Kdor se bo moji oblasti upiral, pride pred vojno sodišče!

(Po Milošu Vauhniku – PE-Fau in XX. stoletje)

In nihče se ni upiral!

Po alarmu, ki ga je Maister dal trobiti, je odpustil iz polka neslovenske vojake. Odšlo je tudi mnogo Slovencev, večina pa je ostala. Iz slovenskih vojakov nekdanjega 26. pešpolka je bila ustanovljena prva stotnija bodoče slovenske

vojske pod poveljstvom poročnika Malenška kot prva enota Mariborskega pešpolka, ki mu je poveljeval nadporočnik Edvard Vaupotič. S to prvo slovensko vojaško enoto je Maister razorožil Zeleno gardo v mestu ter prevzel ključne položaje.

Mariborski pešpolk iz Meljske vojašnice je bil torej prva enota države SHS (Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki je trajala le 31 dni), torej prva enota Slovenske vojske v vsej zgodovini.

Enota se je kasneje vojskovala v Gornji Radgoni in na koroškem bojišču, kjer je bila v začetku uspešna, kasneje pa je prišlo zaradi negativnega odnosa Srbske kraljeve vojske (gen. Smiljanić) skoraj do njenega razsula . Vojaki tega polka so se poleti 1919 zaradi posrbljenja enote, znižanja plač in poveljevanje v srbščini uprli in bili krvavo zatrti. V juniju 1919 so Mariborski pešpolk preimenovali v 45.pešadijski puk, kot enoto vojske države SHS (tokrat že države Srbov, Hrvatov in Slovencev), brez slovenskega poveljniškega kadra, katerega so v glavnem premestili na Kosovo v boje proti Arnautom (beri Albancem).

V času po prvi svetovni vojni je domovala v prostorih Meljske vojašnice do leta 1941 vojska Kraljevine Jugoslavije. Po nemški okupaciji so v prostore vojašnice namestili jugoslovanske, francoske, novozelandske vojne ujetnike ter začasno tudi sovjetske, ki pa so bili v vojašnici nameščeni le krajši čas. Kmalu so ustanovili novo taborišče v nekdanji carinarnici, v Einspielerjevi ulici v neposredni bližini vojašnice, kjer so namestili Sovjetske vojne ujetnike in jih do smrti sestradali. Vendar je to že druga tragična zgodba. Že poleti istega leta je pričel nemški okupator z Meljske vojašnice s preseljevanjem zavednih Slovencev na Hrvaško, v Šlezijo, v Srbijo, od koder se mnogi niso vrnili.

V juniju leta 1942 pa je postala Meljska vojašnica center, od koder so Nemci poslali na evropska bojišča na deset tisoče Slovencev, ki so jih nasilno mobilizirali v Nemško vojsko. Skupaj je bilo nasilno mobiliziranih med 70000 in 80000 slovenskih fantov torej za štiri kompletne nemške divizije, od katerih se jih ni vrnilo skoraj 20000.

Po letu 1945 se je v vojašnici nastanila JNA, kasneje pa t. z. pogranične enote, torej obmejne enote. V vojašnici so imeli usposabljanja vojaki namenjeni na mejo z Avstrijo, od Jezerskega do Prekmurja. Tudi poveljstvo tega odseka je bilo v tej vojašnici. V letu 1991 je bila v vojašnici nastanjena le manjša enota

graničarjev. Do leta 1990 je bilo v delu vojašnice poveljstvo TO, ki se je kasneje zaradi lastne varnosti, preselilo v Dom obrambne vzgoje v Pekrah.

In kje je vidna naša prisotnost v Melju?

V sami nekdanji Meljski vojašnici je naše veteransko združenje uredilo park s spomeniki imenovano Spominski gaj generala Maistra. K spomenikom Neuklonljivemu Mariboru, ki je posvečen letu osamosvojitve 1991, spomeniku Izgnancem, nasilno mobiliziranim v Nemško vojsko, Bombardiranemu Mariboru, Sovjetskemu vojnemu ujetniku Mihajlu, smo postavili tudi opisne table v več jezikih ki pripovedujejo o zgodovini tega pozabljenega dela mesta. V tem gaju smo postavili tudi prvi elektronski multimedijski spomenik na svetu z aktualnimi zgodovinskimi vsebinami . Veliko meščanov našega mesta zgodovine Melja ne pozna. Mnogi turisti iz tujine pa vendarle obišejo meljske znamenitosti, saj so tudi del njihove zgodovine. Po obisku v Melju se običajno odpravijo na Meranovo, obiskati vinograde, ki jih je dal posaditi Nadvojvoda Janez, katerega bronasti kip leži v depoju v Pokrajinskem muzeju in dela družbo Velikemu admiralu Tegethofu. Morda je v bližini uskladiščen še spomenik župana Tapeinerja, ki je dal Mariboru.. Kaj že? In še kdo, ki ga nekdanja oblast ni marala in je ostal sramotno pozabljen v muzejskih depojih.

Veterani imamo tudi bogat muzej, ki je prav tako v Melju, v nekdanji Meljski vojašnici. Muzej smo imenovali Slovenec kot vojak skozi stoletja, saj govori o slovenskih fantih, ki so služili v stoletjih, ki so minila, v različnih vojskah sveta. In prav te slovenske fante, ki so krvaveli na različnih bojiščih predstavljamo. V muzeju razstavljamo predmete, ki jih drugi slovenski muzeji nimajo. Samo pogled na našo spletno stran (OZVVS Maribor) vam bo potrdil to pripoved. V muzeju predstavljamo vojake Noriškega kraljestva, rimskega Centuriona, narednika 2. (slovenskega) gorskega polka Avstroogrske armade, Turške janičarje, Napoleonovega vojaka, mariborskega vojaka iz 15. stoletja, Meksikajnerje, slovenske prostovoljce, ki so se borili proti Juarezu in seveda vojaka Teritorialne obrambe iz leta 1991. Vsi so v uniformah tedanjega časa in opremljeni z originalno vojaško opremo.

Prav tu, v tem pozabljenem delu mesta domuje naše veteransko društvo. Trudimo se, da bi dali z našo prisotnostjo mestu svoj pečat. Mnoga slovenska veteranska združenja, šole in posamezniki obiščejo naš muzej in spomenike in vsakomur pripovedujemo zgodbo o našem Melju. Čeprav z drobnimi kamenčki, želimo nekoč ustvariti mozaik, ki bo Melje predstavljal v lepši luči kot je bilo predstavljano doslej!

Tone Korošec